

Den okända Kusen

Det nybyggda Hovstallet var från början ett dominerande inslag i stadsbilden. Vy från Nybroplan på 1890-talet.

«På Nybrokajen ligger ett tegelröse. Det har formen av en röd fruktansvärd byggnad, hvars ändamål ej ens den fyndigaste kan läsa i utstyrelsen.» Så inleder Verner von Heidenstam sin karaktäristik av det just inflyttningsklara Hovstallet på Östermalm i skriften *Modern barbarism* 1894. «Du gissar på ett slakteri, en straffanstalt, ett korrektionshus för arkitekter. Stirrande erfar du att den dystra tegelmassan är ämnad att hysa så graciösa företeelser som hovfets hästar.»

Hovstallet som uppfördes under 1890-talets första år av arkitekterna Fritz Eckert och Ernst Jacobsson var onekligen en av sin tids mest kritiserade och utskällda byggprojekt. Med sina tunga torn och slutna murar av mörkrött tegel från Börringe tegelbruk i Skåne låg byggnaden som en medeltida riddarborg vid Strandvägen i Nybrovikens innersta del. I dag ligger Hovstallet undanskymt och nästan dolt bakom Strandvägens bostadspalats och vi har svårt att förstå det sena 1800-talets upprördhet och indignation. På 1890-talet var emellertid tomterna mellan Hovstallet och Nybroviken

I kvarteret Kusen på Östermalm i Stockholm finns sedan mer än 100 år en verksamhet som för många är ganska okänd. Här ligger Kungl. Hovstallet som genom Fastighetsverkets försorg nyligen genomgått en omfattande renovering.

ännu obebyggda, och stallet hade en mycket dominerande inverkan på stadsbilden. Ungefär samtidigt med Hovstallet uppfördes Riksdagshuset på Helgeandsholmen och Operan vid Gustav Adolfs torg. Det var två byggnader som i än högre grad kom att utgöra dominant inslag i stadsbilden och som också möttes av stark kritik av sin samtid. Ingen byggnad blev dock fullt så hatad som Hovstallet. I romanen *Främlingarne* 1903 låter Hjalmar Söderberg sin romangestalt glädjas över att Hovstallet snart skulle döljas bakom husen längs Strandvägen: «... han önskade bara att han skulle få leva och ha hälsan tills det förfärliga röda tegel-

huset, som nu i sju år hade plågat och förolämpat honom så gott som dagligen, hunnit bli alldeles bortskymd av detta nybygge...»

Medan Operahuset och Riksdagshuset fortfarande med jämna mellanrum väcker starka känslor är det knappast någon som i dag känner sig utmanad och förolämpad av Hovstallets mörkröda tegelmurar. Snarare finns det de som hellre skulle vilja riva det svulstiga bostadskomplexet i putsad sekelskiftesbarock som i dag skymmer Hovstallet från Strandvägen.

Om det är Hovstallets numer undanskymda läge eller en ny syn på det sena 1800-talets riddarromantiska arkitektur som gjort att vi i dag ser mildare på 1890-talets 'tegelröse' må vara osagt.

Det undanskymda läget har däremot starkt bidragit till att Hovstallets existens kommit att bli okänd för många. Inte ens infödda östermalmsbor känner alla gånger till vad som döljs bakom murarna i kvarteret Kusen – även om själva kvartersnamnet skulle kunna ge en fingervisning. Hovstallet är en stor och levande modern arbetsplats

Portvalvet från Väpnargatan in till gården förstärker intrycket av sluten riddarborg.

Hovstallets hästar spelar fortfarande en viktig roll i olika ceremoniella sammanhang som till exempel statsbesök. Hästarna köps in som treåringar och tränas sedan i tre år för att som sexåringar vara färdigutbildade och redo att ge sig ut i trafiken på allvar.

men även till viss del ett levande museum. Då stallet invigdes av Oscar II 1892 hade det plats för nära 100 hästar och var i högsta grad en praktisk nödvändighet för ett fungerande kungahov. I dag ser vi hästar och vagnar som festliga inslag vid statsbesök och högtidliga

sammanhang, men ännu en bit in på 1900-talet var hästen det enda och självklara alternativet vid många resor och transporter. Hovstallet instiftades 1535 som så mycket annat av Gustav Vasa och låg ursprungligen på Helgeandsholmen, alldeles intill slottet. Den

sista stallbyggnaden där, ritad av Tessin d.y. 1797, revs i samband med att Riksdagshuset byggdes på 1890-talet. Då man valde att lägga det nya stallet på Östermalm kom man visserligen långt bort från slottet, men fick desto närmare till Djurgården, där hästarna

Hovstallets samling av vagnar vårdas omsorgsfullt och noga för att kunna bevaras i brukbart skick. De allra äldsta har som museiföremål redan överförs till Livrustkammaren.

kunde föras ut på dagliga motions- och träningsrundor.

I dag finns 14 vagnshästar i stallet – antalet kan variera något beroende på nyrekrytering och pensionering. Hästarna som drar hovets vagnar ska alla vara bruna, utan iögonenfallande tecken, och storväxta – minst 170 centimeter över manken. De tränas i att kunna utföra sitt arbete säkert och koncentrerat även i besvärliga och påfrestande situationer. För att vänja hästarna vid det ståhej som kan uppstå vid korteger genom stockholmstrafiken härdras hästarna på Hovstallets gård. Där får de löpa runt medan man viftar med flaggor och blåser i trumpet, slår i grytlock och låter bilar köra runt med tjutande sirener. Då hästarna inte längre låter sig förvånas eller överraskas av någonting är de redo för tjänstgöring.

I vagnshuset förvaras ett 40-tal vagnar från 1800-talet och tidigt 1900-tal. Här finns sjuglasvagnen från 1897 som är Hovstallets främsta statsvagn och används vid högtidliga audienser och statsbesök. Här finns även landäer, kalescher, kupéer och charabanger i olika

I selkammaren finns remtyg och paradselar från olika tider.

utföranden och avsedda för olika uppgifter. De äldre paradvagnarna från 1600- och 1700-talen finns numer på Livrustkammaren.

Hovstallet rymmer dock inte bara hästar och paradvagnar. Redan 1899 fick hästarna börja maka åt sig för den

första kungliga bilen – en Daimler på fem hästkrafter som kronprins Gustav införskaffat. Daimlern följdes snart av en Peugeot och en Scania, och 1908 inför titeln automobilförare bland Hovstallets tjänstebenämningar. År 1950 hade hästarnas antal minskat till en tredjedel och antalet bilar ökat till 14. I dag finns fyra bilförare och 11 bilar som tillfredsställer hovets transportbehov till vardags. De flesta bilarna är vardagliga och oansenliga men några drar till sig uppmärksamheten. Det är främst den Daimler från 1950 som var Gustav VI Adolfs favorit och vars takhöjd tillåter passagerarna att bära hög hatt. Här finns även en Cadillac Fleetwood från 1969 som kan väcka en del uppmärksamhet på stan.

Då man från Nybroplans snurrande trafikvimmel kommer in på Hovstallets kringbyggda och muromgärdade gårdsplan är det som att kliva in i en annan och lugnare värld. De tjocka tegelmurarna stänger effektivt ute stockholmstrafikens brusande ljudkuliss och plötsligt kan man höra fågelpip och kvitter. Man ser att himlen är blå, det

Ridhuset med sin blandning av stram klassicism och funktionell gjutjärnsarkitektur har fått ett underlag av sand och oorganiska fibrer för hästarna att springa på.

doftar av häst och mylla och luften är behagligt ljum.gården omgärdas av vagnshus och stallängor och i fonden mot Riddargatan ligger ridhuset med en portik som för tankarna till en romansk domkyrka. Bakom ryggen har man nu bostadsdelen – den fyra våningar höga länga som skärmar av stallområdet från Väpnargatan. Stallplanen domineras av något som ser ut som en ovanligt diskret och stilsäker karusell. Det är det nyuppförda skritthuset där Hovstallets hästar motioneras på en rundbana av automatiskt snurrande pådrivare. Skritthuset är det mest iögonfallande resultatet av den omfattande renovering och modernisering som anläggningen genomgått de senaste åren. Både ridhäststallet och vagnhäststallet har fått boxinredningar i stället för de gamla spiltorna. Inredningarna kräver ett kontinuerligt underhåll då hästarna sliter hårt på sin omgivning. Ridhuset har försetts med en ny bevattnings- och luftningsanläggning och hästarna löper numer på ett oorganiskt

underlag av sand och fibrer. Tidigare växte svampen i drivor på ridhusets ständigt fuktiga sågspångsgolv och möglet bredde ut sig i taket.

I byggnadskomplexet finns även nära 50 lägenheter som byggts som tjänstebostäder för stallens och hovets

Lägenheterna i längan mot Väpnargatan har renoverats de senaste åren.

personal. De är sedan ett par år renoverade och handikappanpassade. Källarna, som längs kvarterets östra sida ligger förvånansvärt djupt under gatunivån och ofta blev översvämmade, har säkrats mot fukt.

Fortfarande återstår arbetet med att göra i ordning ett par vindar där otäta läckande tak orsakat stora skador med svamp- och mögelangrepp.

Det stora upprustningsarbetet inleddes med arbetsmarknadsmedel efter att Fastighetsverket tagit över förvaltningen 1993.

En tid hade det sett riktigt mörkt ut för Hovstallet. På 1960-talet var stallet rejält förfallet och rivningshotet hängde i luften. Intresset för byggnadskultur och byggnadsvård nådde sitt absoluta lågvattenmärke. På 1980-talet började intresset för Hovstallet att återvända och i dag ser vi institutionen som en del av vårt nationella kulturarv och byggnaden som ett omistligt inslag i stadsbilden. ■

Hans Landberg

I Vagnhäststallet har spiltorna byggts om till boxinredningar där det gamla formspråket bevarats i smidet.